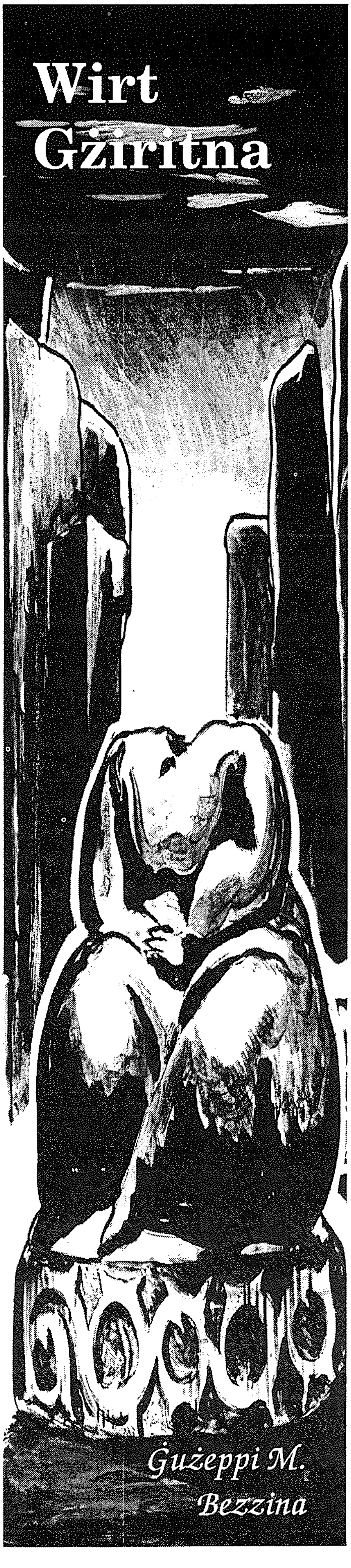

IL-MUŻEW TAL-FOLKLOR

(L-Ewwel Parti)

Wara l-mawra tagħna fil-Mużew tal-Arkeoloġija, li nispera switilkom biex titħeġġu tmorru żżuru dak il-mużew, illum se nibdew dawra oħra ma' mużew ieħor. Din id-darba ser nidħlu fil-Mużew tal-Folklor, li jinsab fi Triq Milite Bernardo de Opuo, it-tieni triq fuq ix-xellug tal-Knisja Katidrali, fl-istess Ċittadella.

Bħalma tafu, fl-istess ħarġiet tal-Ħajja f'Għawdex qed tiġi publikata sensiela ta' artikli dwar il-folklor tal-gżira tagħna mill-folklorista magħruf Anton F. Attard, liema artikli jiswew mitqlu deheb għal kull min għandu għal qalbu dan is-suġġett. Issa, kif naħsibha jien, dan il-mużew huwa kumplimentari għal dawn artikli. Għaldaqstant mhix l-intenzjoni tiegħi li nidħol fid-dettal tad-deskrizzjoni ta' l-oġġetti esebiti f'dan il-mużew biex ma jkunx hawn żewġ kitbiet fuq l-istess ħaġa.

L-arkitettura

Id-djar qodma mibnija fl-aħħar snin tal-medjuevu, lejn l-1500, huma ta' l-istil spiss imsejjaħ ħażin bħala "Normann" jew "Sikulo-Normann". Il-karatteristiċi ta' l-arkitettura huma bażikament Sqallin, aktarx taħt influwenza Katalana (il-Lvant ta' Spanja), u għandhom xi ftit mill-istil imxerred mill-familja Chiaramonte fi Sqallija u fl-Italja t'Isfel, meta membri ta' din il-familja kienu Kontijiet ta' Malta fl-aħħar snin tas-seklu erbatax. X'aktarx li dan l-istil kompla lokalment wara li kien inqata' fi Sqallija.

Bħala grupp, dawn id-djar m'hawnx bħalhom fil-gżejjer tagħna, għalkemm hemm eżempji oħra fl-Imdina u fil-Birgu. Għalkemm mhumiex xi ħaġa tal-għaġeb, minn ġewwa għandhom dehra li togħġob, filwaqt li l-faċċata, bil-bibien għat-tond b'samrotti wiesgħin fil-ħnejjiet, twieqi mifruqa fi tnejn b'kolonna rqieqa, u t-tinqix fin fil-ġebla maltija, huma meqjusa bħala l-isbaħ fl-istil tagħhom f'Malta u Għawdex.

Sabiex jiġu mħarsa milli jaqgħu u jispiċċaw f'borġ ġebel, bħalma ġara lill-biċċa kbira tal-bini fiċ-Ċittadella, dawn l-eżempji mportanti ta' l-arkitettura domestika ta' l-aħħar snin tal-Medjuevu, ġew akkwistati mill-awtoritajiet tal-gvern f'Lulju ta' l-1981.Wara li tlestew ix-xogħlijiet meħtieġa ta' restawr, il-bini kien uffiċċjalment inawgurat bħala Mużew tal-Folklor, jew tat-Tradizzjonijiet Popolari, fl-20 ta' Novembru ta' l-1983.

L-Assedju tal-1551

Meta wieħed jidħol ġewwa jinnota ċertu ħmura fil-ġebla. Din il-ħmura hija mifruxa mas-sular t'isfel kollu. X'aktarx li dan il-kulur huwa marbut ma' l-assedju li kien sar fuq il-gżira ta' Għawdex fl-Lulju ta' l-1551 mit-Torok immexxija minn Sinam Paxa. Dakinhar, proprju fis-27 ta' Lulju ta' dik is-sena, iċ-Ċittadella, li ma kelliex xi swar ta' saħħa kbira, ċediet għall-qilla tat-Torok, u l-Għawdxin, madwar 5000 persuna, tkaxkru fl-iskjavitù. Ħafna bini kien inħaraq, u din id-dar, li għandna nifhmu kienet mimlija bil-qmuħ u d-dqiq, u kienet tappartjeni lil xi familja sinjura (allura mgħammra tajjeb), messitha l-istess xorti. Hekk hu għaliex illum insibu l-ġebel maħruq ġo din id-dar.

Is-sular t'isfel

Barra minn dan il-fatt, l-intrata tilqgħek b'dak it-taraġ wiesa', għalkemm ftit wieqaf. Is-sular ta' fuq iżomm fuq il-ħnejjiet wiesgħin u mimduda ta' l-intrata. Mill-intrata kif tħares 'il ġewwa u tara dak il-fond, taqbdek kurżità biex mill-ewwel tibda tiskopri x'fih dan il-mużew. Ħdejn ras it-taraġ insibu bir ta' fond mhux ħażin, li għal kwazi s-sena kollha jkun fih l-ilma. Dan jinġabar minn fuq il-bjut u jinżel minn katusi tal-fuħħar li jidhru fuq in-naħa l-oħra tal-ħajt ta' l-intrata. Dan il-bir, ta' forma tonda u wiesgħa, għandu żewġ bokkiet: waħda hija dik ta' ħdejn it-taraġ, u l-oħra tinsab taħt it-taraġ. Il-ħorża ta' l-ewwel bokka hija nteressanti ħafna għaliex il-parti ta' fuq hija magħmula minn parti ta' kolonna ta' l-irħam rumana, x'aktarx meħuda mit-tempju ta' Ġuno li kien jinsab flok il-Katidral, fl-istess Ċittadella. Fuq il-bir, imdendla fuq il-ħorża, naraw tarjola ta' l-injam li kienet tintuża biex itellgħu l-ilma minn ġol-bir, waqt li fuq il-ġenb tal-bokka naraw is-satal.

Kejl

Taħt it-taraġ naraw mdendel mal-ħajt menfaħ tal-kubrit li kienu jitfgħu fuq il-pjanti biex ma jintmessux. Iktar 'il ġewwa għal taħt it-taraġ, insibu sett ta' kejl għaż-żrieragħ li jibdew mil-kejla sat-tomna. Uħud minn dawn huma ta' l-injam waqt li oħrajn huma tal-metal. Naraw ukoll kejl għall-likwidu li jibdew minn terz sa gallun. Dawn huma magħmula mir-ramm u kienu jintużaw fil-Fanal tal-Ġordan. Ma' dawn l-oġġetti naraw ukoll pompa li biha kienu jtellgħu ż-żejt mit-tankijiet tal-ħamsa u erbgħin gallun għal ġol-laned.

Użin

Fil-kamra faċċata ta' hawn insibu sistemi differenti ta' wżin. Kif nidħlu fuq il-lemin, imdendla mal-ħajt,

It-twieqi uniċi li jinsabu fil-faċċata tal-Mużew tal-Folklor

hemm stasiji ta' kobor differenti. Il-kbira tiżen fuqha sa 600 ratal waqt li ż-zgħira tiżen biha ftit uqijat. Naturalment jeżistu stasiji ħafna akbar minn dawn, li kienu jiżnu bihom anke il-kanuni għal fuq ix-xwieni, kif ukoll oħrajn iżgħar, li kienu jintużaw biex jiżnu l-ittri fil-posta u wkoll għand tad-deheb biex jiżnu l-ġojjellerija. Għadek issib xi bidwi li għadu juża l-istasija għal bżonnijiet tiegħu. L-istasija hija magħmula minn riegla tal-ħadid li fuqha hemm immarkat l-użin anke fi frazzjonijiet żgħar. Fuq naħa waħda nsibu wkoll tliet ganċijiet. Tnejn minn dawn il-ganċijiet jispiċċaw fit-tond u l-ieħor jispiċċa bil-ponta. Ma' dan il-ganċ tal-ponta kien jiddendel l-oġġett, bħal xkejjer mimlija, laħam eċċ. Imbagħad, ir-rumana kienet tibbilanċja l-piż, u fejn tieqaf, jinqara l-użin.

Naraw ukoll imwieżen ta' kull għamla u kobor. Uħud kienu jintużaw fil-ħwienet tal-merċa, oħrajn għall-bejgħ tal-qubbajd u għal kull tip ta' użin ieħor. Min jaf kemm il-darba, meta tfajjel ċkejken ħafi niġri ġo Marsalforn, kont nara xi sajjied ibigħ il-ħut u flok użin kien ikollu ċ-ċagħak, naturalment ekwivalenti għall-użin. Is-sajjied, miskin, ma kienx ikollu flus

biżżejjed biex jixtri sett użin uffiċċjali. Kien jippreferi juża l-flus għall-bżonnijiet taċ-ċorma wlied li kien hemm iduru ma' djul martu. Fuq xkaffa fuq il-lemin ta' din il-kamra hemm sett użin tal-bronż li jibda minn nofs uqija sa wiżna. Għal dawk li ma jiftakrux, flok il-kilogrammi konna nużaw l-irtal.

Hawnhekk xieraq li nagħti xi miżuri u wżin li kienu jintużaw dari u l-ekwivalenti tagħhom illum:

Tabella

Tul:	qasba = 8 xbar	= 82.5 pulzieri	= 2.095 metri	
	jarda = 3 piedi	= 36 pulzier	= 0.914 metri	

Area: modd = 16-il-tomna = 96 sigħan = 960 kejliet = 1.799 ettari

Volum:
barmil = 4 ġarar = 8 kwarti = 152 terzi = 43.187 litri
gallun = 4.56 litri

Massa:
qantar = 20 wiżna = 100 ratal = 3000 uqija = 79.379 kilogrammi
1 ratal = 800 grammi

Flus: lira = 20 xelin = 240 sold = 100 ċenteżmu

Fin-nofs tal-kamra naraw il-paskula, tip ieħor ta' użin. Fuq din kienu jintiżnu kull kwalità ta' oġġetti ta' ċertu kobor, bħal ngħidu aħna, ċestuni bil-patata jew bil-basal u ħwejjeġ oħra. Imma l-aktar li nġib quddiem għajnejja huwa meta fi żmien it-tadam,

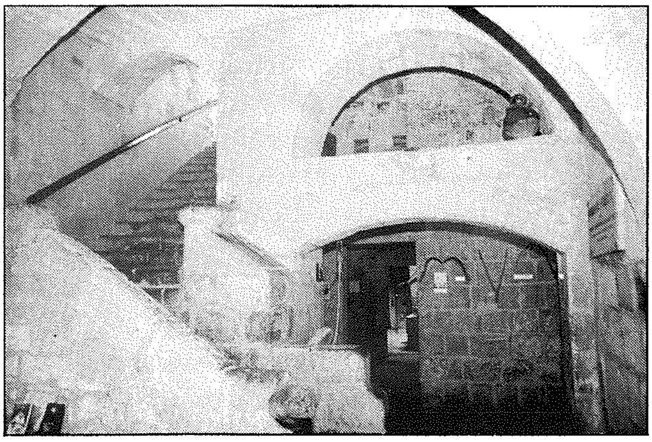

In-naħa ta' ġewwa hekk kif tidħol fl-intrata

il-bdiewa kienu jieħdu l-prodott tagħhom biex jintiżen għand Ta' Għakrex, li kellhom il-magna għall-għasir tat-tadam. Niftakar ukoll l-istess paskula tintuża mill-piżatur meta kien jiżen l-għeneb għand l-għassara.

Kif wieħed joħroġ minn din il-kamra, mal-ħajt fuq il-lemin jara mdendlin żewġt imnieġel wieħed kontra l-ieħor. Dawn qegħdin hekk biex juru li wieħed kien għal min huwa lemini u l-ieħor għal min huwa xellugi. Fil-fatt, ix-xfafar huma maqlubin kontra xulxin. Fejn l-imnieġel hemm ukoll il-kejl tal-qatta. Ngħidu aħna meta jsir il-ħsad, dan kien jinġabar f'qattiet, u dan kien il-kejl. Imbagħad kien jinbiegħ fi ħmula, u kull ħamel kien ikun fih tmien qattiet hawn Għawdex, għax f'Malta mingħalija kull ħamel fih għaxra.

ikompli fil-ħarġa li jmiss

Aħbar tajba għal dawk kollha li jħobbu l-wirt tal-Gżejjer tagħna
Id-Dipartiment tal-Mużewijiet qed joffri dħul b'xejn fil-mużewijiet u s-siti li jaqgħu taħtu, lill-Maltin u l-Għawdxin kollha, kull l-aħħar Ħadd ta' kull xahar.
Inħeġġukom biex tapprofittaw minn din l-offerta.